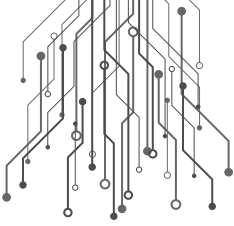

DİJİTAL DÜNYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ PROJESİ SONUÇ RAPORU

DİYARBAKIR BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

DİJİTAL DÜNYA ve
ÇOCUK GÜVENLİĞİ
PROJESİ SONUÇ RAPORU
2024

“Bu Sonuç Raporu, Mikro-Fon Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Diyarbakır Barosu ocuk Hakları Merkezine aittir ve Uluslararası ocuk Merkezi ya da AB’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ.....	6
DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUK	7
ATÖLYE BULGULARI	9
SONUÇ VE ÖNERİLER	17
EKLER.....	20
EK 1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine Dair	20
Ek 2: Dijital Dünyaya Giriş	22
Ek 3: Dijital Dünyanın Güvenli Kullanımı	24
EK 4: Hikaye Örneği	29

GİRİŞ

Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak uzun yıllardır çocuk haklarının korunması, geliştirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla çocuk hakları alanında kabul gören ilkeler ışığında çalışmalar yürütmekteyiz. Bu doğrultuda 2023 yılı içerisinde Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen Mikro-Fon Hibe Programı kapsamında “Dijital Dünya ve Çocuk Güvenliği” isimli projemizi gerçekleştirdik.

Bizler için de ilk olan bu çalışma konusu kapsamında Diyarbakır ili Sur ilçesinde çalışmalarını sürdüren Çocuk Çalışmaları Derneğinin destekleri ile çocuklar ve çocuk hakları alanında çalışan uzmanlar ile bir araya gelerek gerçekleştirdiğimiz atölyelerde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 25. Genel Yorum’u uyarınca dijital dünyayı ve çocuk haklarını konuştuk.

Dijital dünyada çocuk güvenliği çalışmasında çocuklarla yapmış olduğumuz atölyelerde çocukların dijital dünya hakkındaki farkındalıklarını artırmayı, bu ortamlardaki hakları konusunda bilgilendirilmelerini sağlamayı, bu araçları ne şekilde kullanmaları gerektiği ve yine bu araçları kullanırken maruz bırakıldıkları ihlallere karşı neler yapmaları gerektiğini konuştuk.

Özellikle Covid-19 pandemisi ve sonrasında çocukların dijital araç kullanımının arttığı, artan bu kullanım neticesinde farklı birçok ihlalin meydana geldiği, bunların yanında doğru kullanıldığında dijital araçların çocuklara birçok fırsat sunduğu da bilinmektedir. Çocukların hayatlarının bir parçası haline gelen ve birçok hakkın kullanımına olanak sağlayan dijital araçların verimli ve güvenli kullanımının çocuklara kendilerini geliştirme noktasında olumlu katkılar sağlayacağını düşünmekteyiz. Riskleri ve faydaları ile birlikte verimli ve güvenli bir dijital araç kullanımının ne şekilde olması gerektiğini konuştuğumuz bu çalışmada atölyeye katılan uzmanların ve çocukların görüşleriyle konuya dair bir perspektif edinmeye çalıştık.

Atölyelerimiz sonucunda uzmanların ve katılımcı çocukların geri bildirimleri ile oluşturulan bu raporun çocukların ve çocuk hak-

DİJİTAL DÜNYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ PROJESİ SONUÇ RAPORU

ları alanında çalışan uzmanların dijital dünyaya bakış açısına dair farkındalığı artırmasını umut ediyoruz. Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak Çocuk Çalışmaları Derneği ve Bazalt Gençlik Derneğinin katılımı ile gerçekleştirdiğimiz çalışmaya katkılarından dolayı atölye kolaylaştırıcılarına ve çocuklara teşekkürlerimizi sunuyoruz.

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Çalışma kapsamında dijitalleşen dünyada, çocuklar tarafından yaygın olarak kullanılan dijital araçların çocuklar açısından yarattığı riskler, çocukların karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri ihlaller ve bunlara karşı nasıl önlemler alınabileceği ile dijital araçlara erişim konusunda dezavantajların neler olduğu gibi konular ekseninde atölyeler düzenlenmiştir.

Dijitalleşen dünyada çocukların güvenliğini ele aldığımız bu çalışmada, çocukların kullandığı araçlar, bu araçları kullanırken karşılaştıkları zorluklar ele alınmıştır. Bu kapsamda düzenlenen atölyelerin içerikleri, çocuk hakları alanında çalışan uzmanların katkılarıyla hazırlanmıştır. Konu ile ilgili olarak ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorum'u¹ ve UNICEF tarafından hazırlanan "Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyada Çocuklar"² adlı rapor incelenmiştir. Oluşturulan içerikler üç farklı atölyede katılımcılara aktarılmıştır. İki atölye çocuklarla bir atölye de çocuklarla çalışma yürüten aktivistlerle gerçekleştirilmiştir.

Atölyeler 06.11.2023 ve 26.11.2023 tarihinde 15 çocuk, 6 yetişkin kolaylaştırıcı ve gözlemcinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Atölyelerde çocukların hangi dijital araçları kullandığı, hangi platformlarda zaman geçirdikleri, dijital ortamı nasıl buldukları, bu ortamlarda karşılaştıkları zorluklar ve bu ortamlardaki avantajların neler olduğu tartışılmıştır. Atölye süresince kolaylaştırıcılar interaktif yöntemlerle hem öğrenmeyi eğlenceli kılmaya çalışmış hem de çocuk katılımını öne çıkarmıştır.

Bu raporun bulgular bölümü, yukarıda belirtilen tarihler arasında 11-14 yaş aralığında bulunan, kız ve oğlan çocuklarından oluşan toplam 15 çocuğun katkılarıyla gerçekleştirilmiş atölyelerden elde edilen verilerden oluşturulmuştur. Atölye içerikleri oyun, hikaye tamamlama ve grup çalışmaları ile yürütülmüştür. Her atölyenin geri bildirimleri sözlü ve yazılı teknikler kullanılarak alınmıştır.

1 <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2021/04/08/cocuk-haklari-dijital-ortam-da-da-gecerlidir-cocuk-haklarina-dair-sozlesmenin-25-genel-yorumu/>

2 <https://www.unicefturk.org/yazi/SWC2017>

DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUK

Her tarihsel, toplumsal süreçlerin kendine özgü üretim, ulaşım ve iletişim araçları vardır ve bu araçlar aracılığıyla toplumsal ilişkiler yeniden düzenlenir ve değişime uğrar. Çağımızda dijital araçların çeşitleri ve kullanımı hızlı bir şekilde gelişmekte ve bu araçların kullanıcı sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Dijital araçlar geleneksel ilişki formlarında en fazla kırılma yaratan araç olması nedeniyle bir yarıyla dirençle karşılanırken bir yarıyla da sınır kavramını ortadan kaldırdığı için özellikle 2000 sonrası kuşaklar arasında rağbet görmektedir. Dijital dünya yetişkinler tarafından dahi henüz tam anlaşılmayan ve yetişkinlerin kendi güvenli alanlarını koruyabilme becerisine sahip olmadığı bir alan olma özelliğine sahipken bu ortamlarda çocukların karşılaşabilecekleri güvenlik riskleri çok daha yüksek düzeydedir. Dijitalleşme negatif özelliklerinin yanı sıra çocuklara önemli fırsatlar da sağlamaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile başlayan yeni bir çağ, kendisiyle birlikte yeni bir nesil ve yeni toplumsal ara formların oluşmasına neden olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin en fazla etkilediği kurumlardan biri de aile olmaktadır. Dijital araçların klasik aile modelindeki rolleri değişime zorlaması ebeveyn çocuk çatışması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynler ve çocuklar arasında dijital araçlara sahip olmak, bunların nasıl kullanıldığı, ne kadar süre kullanılacağı gibi karşılıklı bir gerilim de meydana gelmektedir. Son yıllarda dijital araçların yaygın olarak kullanılması; ebeveynlerin en çok yakındığı, kontrol edemediği için kaygılandığı, kaygılandığı için çocukları anlamak yerine baskılandığı, ebeveyn ve çocuk çatışmalarının sıkça yaşandığı bir olaylar serisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir yakınma çocuklar açısından da geçerlidir. Ebeveynleri ile aynı çağa doğmadıklarının farkında olan nesil “anlaşılmadığını”, yetişkinlerin kendilerine “güvenmediğini”, dijital dünyanın sadece olumsuzluklarına odaklandıkları için avantajlarını görmek istemediklerini düşünmektedirler. Mesele kuşaklararası çatışma olarak görünse de aslında bundan fazlasıdır.

Her ne kadar dijital araçları kullanmanın sınıfsal ayrımı ortadan kaldırdığı ya da en azından bu ayrımı minimal düzeye indirdiği ve fir-

sat eşitliğini sağladığı belirtilse de aslında dijital araçlara ve gerekli donanımına sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki ayrım devam etmektedir. Özellikle pandeminin etkisiyle çocukların örgün eğitimden online eğitime geçtikleri dönemde dijital araçlara sahip olmayan çocuklar açısından bu dezavantajların devam ettiği görülmüştür. Pandemi gibi toplumsal krizlerin yaşandığı dönemlerde çocukların dijital araçlardan eşit bir şekilde yararlanamıyor olması kendi içinde farklı ayrımcılıkların gelişmesine sebebiyet vermektedir.

Çocukların dijital dünyada daha güvenli bir şekilde zaman geçirebilmeleri ve bu erişimin gelişen kapasiteleri ile uyumlu olabilmesi için ebeveyn ve çocuklarla birlikte çalışan tüm yetişkinlerin dijital riskler ve güvenlik hakkında farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Nitekim çocukların sosyal yaşamda karşılaştıkları ihlaller, dijital ortamda form değiştirerek devam etmektedir. Bunların yanında dijital dünya çocukların yaşamını, kimliklerini çok daha hızlı bir şekilde tespit ve teşhir etme riski taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorum'unda da Taraf Devletlerin çocuğun mahremiyeti ve güvenliği ile ilgili alması gereken önlemlere sıklıkla atıfta bulunulmuştur. Ancak şu aşamada çocukların dijital dünyada güvenliklerini ve dijital dünyaya erişimde fırsat eşitliğini sağlayan etkili bir çocuk koruma politikası hayata geçirilememiştir.

Bir çocuk hakkı olan ve yine çocuk haklarının hayata geçirilmesinde de önemi bulunan dijital dünyaya erişimde ve bunların kullanılmasında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorum'unda ifade edildiği üzere 4 temel ilke olan ayrımcılık yapmama, yaşama ve gelişme, çocuğun üstün yararı ve çocuk katılımı ekseninde çocuk dostu rehberlerin oluşturulması ve oluşabilecek her türlü riskin tespit edilip ortadan kaldırması için gerekli önlemlerin alınması devletlerden beklenmektedir.

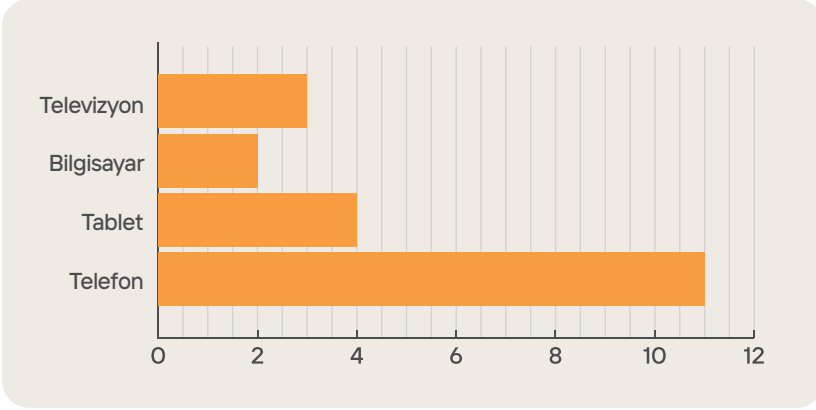
ATÖLYE BULGULARI

Dijital dünyada çocuk güvenliğini konuşmaya ve anlamaya çalıştığımız bu çalışmada, örneklem olarak Sur ilçesi tercih edilmiştir. Sur ilçesinin tercih edilmesindeki amaç şehrin diğer yerleşim bölgelerine oranla hem sosyoekonomik açıdan düşük gelirli yurttaşların yaşadığı bir alan olması hem de internet kullanımında altyapı sorunlarının yaşanmasıdır. Böylece dijital araçların kullanımında yaşanan erişim sorununun yarattığı eşitsizliklerin görünür kılınması amaçlanmıştır.

Geleneksel iletişim araçlarının yerine hızlıca ikame olan dijital araçlar eğitim, ticaret, kamusal ve özel alanın her yerine yayılarak gündelik yaşam alışkanlıklarının değişmesine neden olmuştur. Dijital çağla birlikte değişen ve çocukların yaşamını etkileyen en önemli alanların başında eğitim ve boş zaman etkinlikleri gelmektedir. Özellikle tüm dünyayı etkileyen pandemi döneminde, çocukların örgün eğitime ara vermek zorunda kalmaları ancak eksikleri de olsa dijital araçlar ile uzaktan eğitim koşullarının sağlanması sonucunda daha büyük bir krizin önüne geçilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde dijital teknolojiler, eğitime erişimi kolaylaştıran, eğitimin niteliğini ve kapsamını arttıran bir potansiyele sahiptir. Peki her çocuk eşit bir şekilde dijital araçlara sahip midir? İnternete ve dijital araçlara sahip olan çocuklar açısından erişim sorunu görünmemektedir. Ancak yoksul ve kırsal bölgelerde dijital araçlara ve internete erişim, çocuklar için hala önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Çocuklar dijital araçlara ve internete ulaşımında yaşanan sorunlar nedeniyle eğitici kaynaklar başta olmak üzere bilgi edinme deneyimlerinden mahrum kalmaktadır. Bunların yanında çocukların dijital beceriler geliştirme, arkadaşlıklar kurma ve kendilerini ifade etme olanaklarına da erişimleri sınırlıdır.

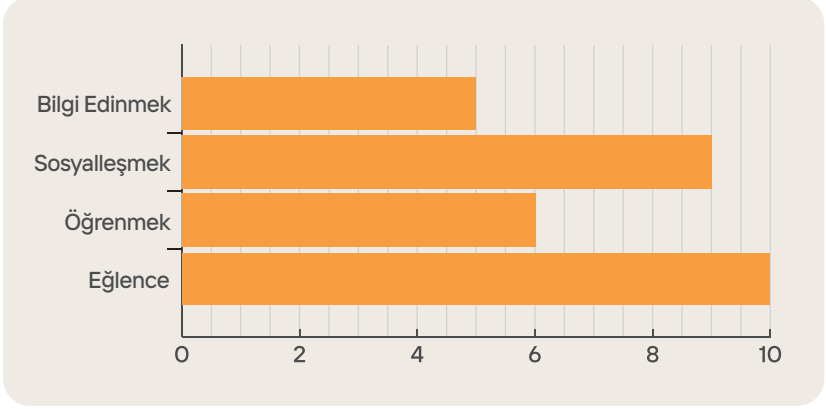
DİJİTAL DÜNYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ PROJESİ SONUÇ RAPORU

Bu çalışma kapsamında yürüttüğümüz atölyelerde çocuk katılımcılara yönelttiğimiz “Hangi dijital araçları kullanıyorsunuz?” sorusuna, katılımcıların çoğu ebeveynlerine ait akıllı telefonları kullandıkları yönünde cevap vermiştir.

Verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere çocuk katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kendine ait bir telefonu, bilgisayarını ya da tabletini bulunmamaktadır. Televizyon ise yalnızca ortak alanda ve tüm ev halkı ile kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonrasında çocuk katılımcılara “Akıllı telefonu hangi amaçla kullanıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuk katılımcıların çoğu akıllı telefonu oyun oynamak ve sosyalleşmek için kullandıklarını belirtmişlerdir.

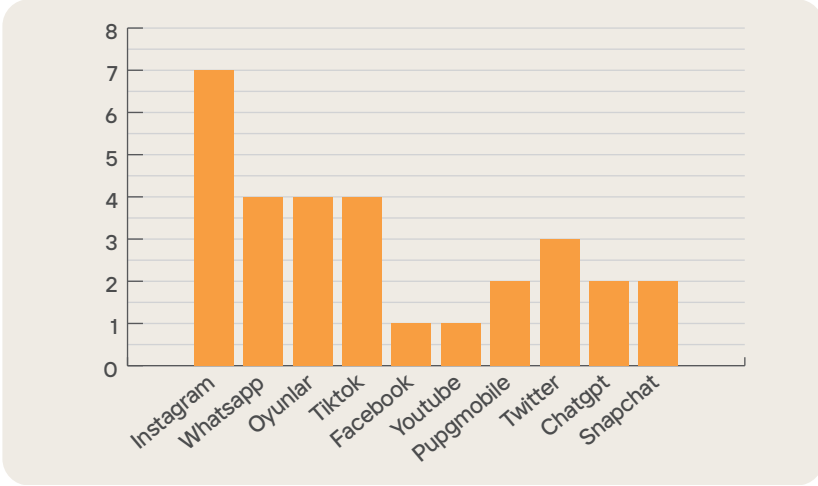

Tablo incelendiğinde dijital araçların çocuklar tarafından boş zamanlarını değerlendirme ve sosyalleşme amaçları yanında bilgi edinmek ve öğrenmek için de kullanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle dijital araçların birçok hakkın hayata geçirilmesinde araç olduğu anlaşılmaktadır.

DİJİTAL DÜNYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ PROJESİ SONUÇ RAPORU

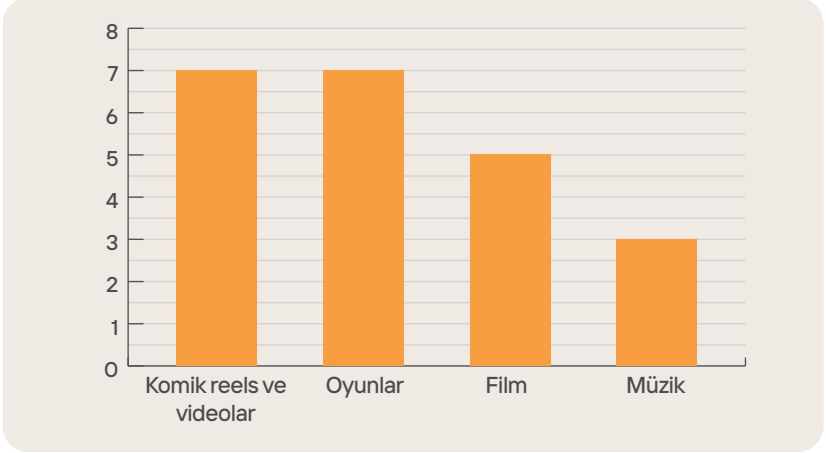
Çocuk katılımcılara sonrasında, "Dijital dünyada kullanmayı en çok tercih ettiğiniz uygulamalar?" sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların çoğu en çok İntagram adlı sosyal medya uygulamasını kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bu cevapların yanı sıra çocuklar; sosyal medya uygulamalarını en çok sosyalleşmek için kullandıklarını, bu platformlarda kendilerini daha iyi ifade ettiklerini, bazen bu platformlarda kullandıkları isimler, fotoğraflar veya paylaştıkları içerikler nedeniyle siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

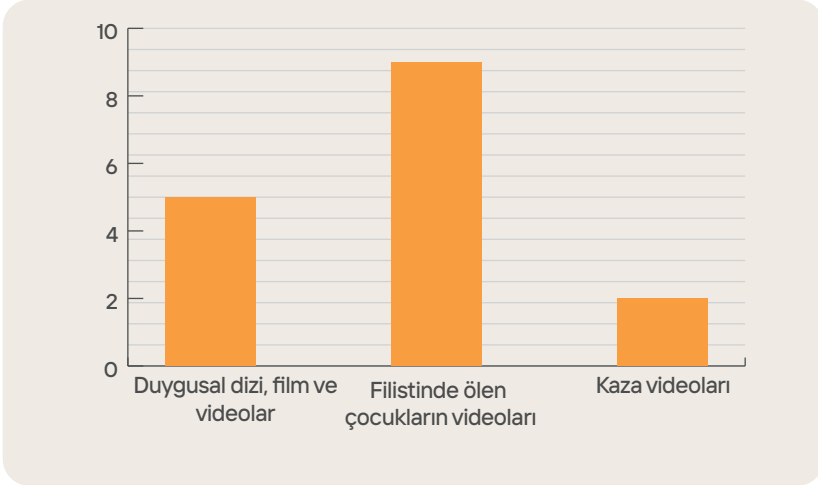
Tablo incelendiğinde sosyal medya ile oyun uygulamalarının çocuklar arasında çok fazla tercih edildiği, çocukların kendilerini ifade edebildikleri dijital araçlara yöneldiği görülmektedir.

Katılımcılara bir sonraki soru olarak, “Dijital dünyada geçirdiğiniz süre içinde keyif alarak tercih ettiğiniz içerikler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuklar bu soruya komik ve eğlenceli videolar, oyunlar, film ve müzik içeriklerini keyif alarak tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Bu tabloya göre çocuklar dijital dünyaya keyif almak, mutlu olmak, sevdikleri içeriklere ulaşmak için erişim sağlamaktadır.

Çocuk katılımcılara son olarak, “Dijital dünyada geçirdiğiniz süre içinde duygusal anlamda olumsuz etkilendiğiniz içerikler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar bu soru karşısında; dramatik dizi, film, videolar, kaza videoları ve Filistin’de yaşamını kaybeden çocuk görüntülerinin kendilerini duygusal anlamda olumsuz etkilediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo incelendiğinde çocukların dijital dünyada şiddet içerikli görüntü ve videolara maruz kaldığı ve bunların çocukları olumsuz etkilediği görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında çocuk katılımcıların; dijital araçlara sahip olmadıkları, dijital araçlara erişimlerini ebeveynlerinin akıllı telefonlarıyla ve sınırlı sürelerde sağladıkları, dijital araçları sosyalleşmek, oyun ve bilgi edinmek gibi amaçlarla kullandıkları, dijital araçları kullanırken mutlu olacakları içerikleri tercih ettikleri ancak kendilerini duygusal açıdan olumsuz etkileyen içeriklere de maruz kaldıkları görülmektedir.

Çocuk katılımcılarla birlikte dijital dünyanın riskleri ile faydaları, dijital dünyada meydana gelebilecek ihlaller ve alınabilecek güvenlik önlemleri konuşulmuştur. Tüm bu içerikler tamamlandıktan sonra ço-

cuk katılımcılar iki gruba ayrılmıştır. Dijital dünyanın dolayısıyla dijital araçların çocukların hayatlarına kattığı olumlu ve olumsuz tarafların iki grup tarafından karşılıklı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Çocuklar tarafından yapılan değerlendirmelerde aşağıda yazılan sonuçlara varılmıştır.

Dijital dünyanın olumlu tarafları:

- Gitmediğimiz yerleri sosyal medya üzerinden keşfedebiliriz.
- Navigasyonla bilmediğimiz bir yerin nerede olduğunu öğrenebiliriz.
- Bilgiler yetersiz olduğunda internet üzerinden araştırma yapabiliriz.
- Hasta olduğumuzda, okula gitmediğimizde o günkü konunun YouTube’da tekrarını yapabiliriz.
- Mağazada bulamadığımız giysileri uygulamalar üzerinden sipariş edebiliriz.
- Dijital dünya olumsuzluklara yönelmememiz için filtreler oluşturabilir, bize güvenli bir dünya sağlayabilir.
- Bilmediğimiz şeyleri araştırabiliriz, mesela yeni yerler keşfetmek, yemek yapmayı öğrenmek gibi.
- Dijital araçları kontrollü kullandığımız sürece birçok şeyden yararlanabiliriz.
- Pandemi gibi zamanlarda derslerimizden geri kalmamamızı sağlayabilir.

Dijital dünyanın olumsuz tarafları:

- Kendimizle ve sosyal çevremizle daha fazla zaman geçirmemize engel olabilir.
- Sağlık problemleri yaşayabiliriz, ekrana çok bakarak gözlerimizi bozabiliriz.
- Kitaplara daha çok vakit ayırmamızı engelleyebilir.
- Dijital araçların atıkları çevreye zarar verebilir.
- Kötü içeriklere maruz kalabilir ve bunları örnek alabiliriz.
- Dijital dünyaya dair hafızamızda çok fazla şey yer edinebilir ve

okuldaki bilgileri daha az öğrenmemize neden olabilir.

- Doğa ile iç içe vakit geçirmemize engel olabilir.
- Bilgi kirliliğine maruz kalabiliriz.
- Oyunlar yüzünden işlerimizi aksatabiliriz.
- Bilgiler hazır olduğu için ansiklopedi ve kitapları kullanmaktan uzak durabiliriz.

Çocuklar atölyelerde sıklıkla dijital araçlara olan ilgileri sebebiyle ebeveynleri ve yetişkinler tarafından eleştiriye maruz kaldıklarını, yetişkinlerin yaşanan birçok olumsuz durumu dijital araçları kullanmalarına bağladıklarını, kendilerinin ise bundan rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar dijital dünyayı kullanımı konusunda ebeveynleri tarafından anlaşılmadıklarını, yaşadıkları anlaşmazlıkları ise “kuşak çatışması” olarak adlandırmaktadırlar.

Birçok ebeveyn ve çocuklarla çalışan yetişkinler, dijital dünya hakkında yaşadıkları kaygı ve endişe nedeniyle çocukları anlamaktan ziyade baskılayan ve engelleyen bir tutuma sahiptirler. Çağımızın hızla dijitalleştiğinin kabulüyle, her yetişkinin dijital okuryazarlık eğitimleriyle farkındalıklarının artırılması ve çocuklar açısından risk teşkil edebilecek çevrim içi ve çevrim dışı tüm uygulamalar yönünden çocuk koruma yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu gibi basit ancak gerekli önlemler alınarak çocukların, çocuk dostu ve çocuğun potansiyelini arttırıcı platformlarla buluşmasının sağlanması “kuşak çatışması” olarak adlandırılan anlaşmazlıkların azaltılmasına da katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerçekleştirilen atölyelerde, katılımcı çocukların sosyoekonomik açıdan dezavantajlı olmaları sebebiyle diğer akranlarına oranla daha az dijital araca sahip oldukları, daha az sürelerle dijital araçlardan yararlandıkları ve dijital dünyanın sunmuş olduğu sınırsız avantajlardan sınırlı bir şekilde yararlanabildikleri ve dolayısıyla potansiyellerini gerçekleştirebilecek imkanlardan yoksun oldukları ve bu alanda bir eşitsizlik yaşadıkları karşımıza çıkan en belirgin sonuçlardır. Yeteri kadar dijital araca sahip olmayan katılımcı çocuklar güvenli dijital araç kullanma, kendilerini geliştirebilecekleri nitelikli platformlara ulaşma ve bunları kullanabilme becerilerinden yoksun kalmaktadırlar. Bu durum dijital dünyada bir şekilde vakit geçiren katılımcıların güvenliği açısından ciddi riskler yaratmaktadır.

Dijital dünyanın sınırsızlığı, kendine özgü teknik yapıları gibi nedenlerle bu alanda çocuk güvenliğine dönük risklerin yoğun olarak yaşandığı ve arttığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorum'unda, dijital dünya ve dijital dünyadaki haklar, bu hakların korunması bakımından yapılacaklar açıklanırken Taraf Devletlerin yerine getirmesi gereken yükümlülükler ve alması gereken önlemlere de geniş yer verilmiştir. Ancak atölye çalışmalarından çıkan sonuçlara göre çocuklar henüz Sözleşme ve Genel Yorum'da bahsedilen haklara ulaşamamakta, ulaşsalar dahi hak ihlalleri ve güvenlik riskleri ile karşılaşmaktadırlar.

Dijital dünyadan uzak kalmanın imkansız olduğu bu süreçte her toplumsal kesimin erişimde yaşadığı farklılıklar nedeniyle dijital araç ve fırsatlar eşit olmayan bir şekilde dağılım göstermektedir. Dijital araçlara erişimin yaygınlaştırılması, bu alanda yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi ve çocuk güvenliğinin sağlanması için yapılması gerekenleri dair önerilerimizi aşağıda sıralıyoruz.

- Çocukların belirli kamusal alanlarda dijital araçlara ücretsiz ve güvenli erişimi sağlanmalıdır.
- Dijital dışlanmanın önlenmesi için devletler gerekli tüm tedbirleri almalı, dijital teknolojilerin eğitim ortamında, evde ve toplumda

bilinçli şekilde kullanılmasını destekleyen programlara ve politikalara yatırım yapılmalıdır.

- Çocuklara dijital ortamda bilgiye ulaşma olanakları sunulmalı ve bu hakkın kullanımı sadece kanunda bulunan haller ve BM-ÇHS'nin 13. maddesinde belirtilen amaçlar için gerekli olduğunda sınırlanmalıdır.
- Çocukların dijital ortamda karşılaşılabilecekleri her türlü soruna dair adalet mekanizmalarına ve çözüm yollarına erişimi sağlanmalıdır.
- Şikayet ve bildirim mekanizmaları ücretsiz, güvenli, gizliliğe önem veren, çocuk dostu ve bütün formatlarda erişilebilir olmalıdır.
- Eğitim, kamu hizmeti ve ticaretin giderek dijital alanlara dönüşmesi sebebiyle tüm dijital platformlara çocuk koruma politikaları entegre edilmelidir ve bu politikalar çocukların anlayabilecekleri dillere çevrilmelidir.
- İnternet tabanlı, elektronik veya diğer bilgi yayma sistemlerinin çalışmasına ilişkin herhangi bir kısıtlama, BMÇHS'nin 13. maddesi ile uyumlu olmalıdır. Bir çocuğun bilgi ve iletişime erişimine engel olabilecek etkiye sahip elektrik, telefon veya internet bağlantısı bir bölgenin belli kısmında ya da tümünde kasıtlı olarak kesilmemeli veya başka aktörlerin kesmesine imkan verilmemelidir.
- Dijital dünyanın sağladığı olanaklar, çocukların gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Dijitalleşmenin artan önemi ve yaşamdaki rolü bilinerek hareket edilmelidir. Çocukların karşılaştıkları riskler tespit edilmeli ve buna dair etkin çözümler geliştirmelidir.
- Dijital platformlar geliştirilirken çocukların da süreçlere dahil edilmesi, karşılaştıkları zorluklarla nasıl mücadele edileceğine dair güçlendirilmesi, çocuğun bakımından ve gelişiminden sorumlu tüm bireylerin bu süreçler hakkında bilgilendirilmesi ve çözüm süreçlerine dahil edilmesi gerekmektedir.

- Düzenli olarak dijital ortamın çocukların yaşamları ve hakları üzerindeki etkileri değerlendirilmeli, bu veriler ışığında gerekli önlem ve düzenlemeler yapılmalıdır.
- Çocuklar, eğitimciler ve ebeveynlere, çevirim içi ya da çevirim dışı ortamlarda çocukları bekleyen risklere dair farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Çocukların mahremiyetinin nasıl korunacağına, bir ihlale maruz kalmalarının nasıl önleneceğine, ihlale maruz bırakılan çocuğun nasıl fark edilebileceğine ve buna nasıl uygun yanıt verileceğine dair çalışmalar yapılmalıdır.
- İçerik kontrolü, okul filtreleme sistemleri ve diğer güvenlik odaklı teknolojiler çocukların dijital ortamda bilgiye erişimini kısıtlamak için kullanılmamalıdır. Bunlar yalnızca çocuklara yönelik zararlı içeriklerin akışını durdurmak için kullanılmalıdır.
- Çocukları dijital ortamdaki şiddetten korumak için hukuki ve idari tedbirler alınmalıdır.

EKLER

EK 1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine Dair

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi dünyadaki tüm çocukların iyi, güvende ve özgür olması, sağlıklı büyümesi için sahip olmaları gereken hakları düzenler.

Bu sözleşme dünya üzerinde en çok ülke tarafından kabul edilen uluslararası belgedir.

Sözleşme 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda imzaya açıldığı için 20 Kasım tarihi Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır.

18 yaşından küçük herkesi çocuk olarak kabul eden sözleşme dünyadaki 196 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye Devleti de bu sözleşmeyi imzalayarak ülkedeki tüm çocukların haklarını koruma altına almıştır.

Sözleşme 4 temel ilke üzerine kuruludur. Bu ilkelerden biri çocuklar arasında ayrımcılık yapılamayacağıdır. Buna göre çocuk hakları bütün çocuklar içindir. Cinsiyetleri, konuştıkları dil, doğdukları yer, ten renkleri, dini inançları ne olursa olsun çocuklar arasında ayrımcılık yapılamaz.

Bir diğer ilke her durumda öncelikli olarak çocuğun yararını düşünmektir. Bu ilke çocuklar hakkında yapılacak yasa ve uygulamaların çocukların yararlarının gözetilerek yapılmasını ifade eder. Devletin çocukların koruma ve bakımını üstlenen kişilerin bu sorumluluklarını yerine getirmesi için tüm önlemleri almasını düzenler.

Diğer ilke çocukların yaşama ve gelişme hakkını sağlamaktır. Buna göre çocukların ailelerinin, çevresindeki kişilerin ve devletlerin en önemli sorumluluğu çocukların yaşamlarını korumak ve sağlıklı gelişimlerini desteklemektir.

Son ilke ise çocuk katılımıdır. Buna göre her çocuk görüşlerini özgürce ifade edebilir ve kendisini ilgilendiren her konuda kararlara katılma hakkına sahiptir. Bu sebeple tüm yetişkinler çocukları dinleme, onların fikirlerini ciddiye alma ve saygı gösterme sorumluluğu bulunmaktadır.

Tüm hakların kullanılması ve uygulanması öncelikle devletin sorumluluğundadır. Devlet, çocukların haklarından yararlanmasını sağlamalıdır. Çocukların bakımından sorumlu kişileri ve haklarının rahatça kullanabilmeleri için çocukları desteklemelidir. Devlet ile birlikte toplumdaki yetişkinlerin de bunun için her türlü çabayı göstermesi gerekmektedir. Devlet, sözleşmedeki hakları topluma aktarma konusunda sorumludur. Bu hakların ülkede yaşayan tüm çocuklara ve yetişkinlere aktarılması gerekmektedir.

Sözleşmede eğitim, sağlık, oyun gibi hakların yanında güvenilir bilgiye ve yaşa uygun medyaya erişim hakkı da düzenlenmiştir. Bu kapsamda devletler çocukların gelişimi için radyo, televizyon, internet ve dijital medyanın önemini farkında olarak tüm çocukların bunlardan yararlanmasını sağlarlar. Bunu yaparken çocukları bunların olası zararlarına karşı da korumak zorundadırlar. Çocuklar da kendilerini olumsuz etkilemeyecek şekilde her türlü bilgi ve belgeye ulaşma hakkına sahiptir.

Haklarının hayata geçmesini istemekten çocuklar da sorumludur. Buna göre haklarını kullanamadıklarını düşünen çocukların bunları ilgili kişi ve kurumlardan talep etmesi gerekmektedir.

Günümüzde dijital araçların hayatın her alanında kullanılması sebebiyle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 25. Genel Yorum'unda çocukların dijital dünyadaki hakları ele alınmıştır.

Ek 2: Dijital Dünyaya Giriş

İnternetin gelişimi ile paralel olarak gelişen dünyanın tamamıdır. Bu kapsamda erişilen sosyal medya uygulamaları, oyunlar, belgeler dijital dünyanın parçalarıdır.

Dijital dünya çocuklar için farklı amaçlarla tercih edilebilmektedir. Ve çocukların dijital dünyaya erişimde sorun yaşaması onlar için dezavantaj yaratabilmektedir. Bu nedenle dijital dünyaya erişimde çocuklar arasında fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir.

İnternet kullanımı çocuklar tarafından aşağıdaki sebeplerle tercih edilmektedir:

- Bilgiye çok hızlı ulaşma,
- Çeşitli bilgi kaynaklarına ulaşma,
- Sosyalleşme,
- Dünyanın farklı bölgeleri ile iletişim,
- Fiziksel izolasyonun sınırlarını aşmak,
- Fırsatlara erişim.

Dijital Dünyanın Kazanımları

- Yaratıcılığı geliştirir.
- Farklı kaynaklara ve eğitim araçlarına ulaşmayı sağlar.
- Eğitim ve bilişsel becerilere katkı sunar.
- Dinlenme ve boş zamanlarını verimli geçirme, oyun haklarına olumlu katkılar sağlar.
- İfade özgürlüğünün kullanılmasını sağlar.
- Kimlik kazanımını sağlar ve sosyal bağlantıları geliştirir.
- Sivil katılımı güçlendirir.

Dijital Dünyanın Riskleri

- Fiziksel hastalıklar oluşabilir.
- Dijital bağımlılık oluşabilir.
- Çocukların mahremiyet algısı bozulabilir.

Çocuk sosyal hayattan soyutlanabilir.

Çocuklar cinsel istismar, ısrarlı takip gibi eylemlere maruz kalabilirler.

Çocuklar ekonomik sömürü gibi alanlarda kullanılabilirler.

Kişisel bilgilerin gizliliği ihlal edilebilir.

Dijital Dünyaya Erişime Dönük Öneriler

Çocuklara yasak konulması yerine makul süre ve yaşa uygun erişim noktasında takip yapılabilir.

Riskler konusunda aralıklı olarak yaşa uygun bilgilendirme yapılabilir.

Kişisel verilerin korunması konusunda bilinçlendirme yapılabilir.

Bakım verenler ile çocuklar arasındaki iletişimin güçlendirilmesi sağlanabilir.

Bakım verenlerin dijital dünyayı öğrenmesi ve haklarını ihlal etmeden çocuğu takip etmesi sağlanabilir.

Sorunlar hakkında bakım verenlerin bilgi sahibi olması sağlanabilir.

Özellikle ergenlik öncesi dönemde internet kullanımının ortak alanda olması sağlanabilir.

Çocukların dijital dünyadan uzak kalmasını sağlayacak etkinlikler yapılabilir.

Çocukların gizlilik ayarları hakkında bilgilendirilmesi sağlanabilir.

Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması için gerekli önlemler alınabilir.

Görüldüğü üzere özellikle Covid-19 Pandemisi ve sonrasında artan dijital dünyaya erişim çocuklar açısından birçok avantaj sağlamakla birlikte söz konusu ortamın kontrolsüz kullanımı birçok ihlale de sebep olabilmektedir. Bu sebeplerle devletlerin dijital dünyaya erişim noktasında gerekli güvenlik önlemlerini alması, bakım verenler ve çocukları bilgilendirici çalışmalar ve bu noktada fırsat eşitliğini sağlayıcı çalışmalar yapması önemlidir.

Ek 3: Dijital Dünyanın Güvenli Kullanımı

SOSYAL MEDYADA RİSKLER ve RİSKLERDEN KORUNMA YÖNTEMLERİ

Sosyal Medya Nedir?

Sosyal medya, internet üzerindeki çeşitli platformlar aracılığıyla insanların birbirleriyle etkileşimde bulunduğu, içerik paylaştığı ve bilgi alışverişini yaptığı bir dijital iletişim ortamını ifade eder. Bu platformlar, genellikle kullanıcıların profillerini oluşturduğu, arkadaşlarını eklediği ve çeşitli medya içeriği (metin, fotoğraf, video) paylaştığı bir yapıya sahiptir. Sosyal medya, bireyler arası bağlantıların yanı sıra şirketlerin, kuruluşların ve toplulukların da online olarak etkileşimde bulunabileceği bir alan sunar.

Sosyal medyanın temel özellikleri şunlardır:

- Profil Oluşturma
- Arkadaşlık ve Takip Sistemi
- Paylaşım ve İçerik Üretimi
- Etkileşim ve Topluluklar
- Anlık Mesajlaşma
- Haber ve Güncel Olaylar
- Reklam ve Ticaret

Bilinen sosyal medya platformları arasında Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, TikTok ve Pinterest gibi çeşitli platformlar bulunmaktadır. Sosyal medya iletişimi kolaylaştırması, bilgi alışverişini hızlandırması ve farklı toplulukları bir araya getirmesi nedeniyle geniş bir popülerliğe sahiptir. Ancak kullanıcıların gizlilik ve güvenlik konularına dikkat etmeleri önemlidir.

Risk ve Korunma Nedir?

Risk, belirli bir durum veya faaliyetin olumsuz sonuçlara yol açma olasılığıdır. Risk, genellikle bir tehlike veya olumsuz olayın

gerçekleşme ihtimalini ifade eder. Bir risk, bir durumun beklenen sonucunun önceden tahmin edilemeyen bir şekilde değişme potansiyeline sahip olduğu anlamına gelir.

Korunma, olası risklere karşı alınan önlemler ve tedbirlerdir. Bir durumu veya faaliyeti etkileyebilecek potansiyel olumsuz sonuçlara karşı korunma çabaları, riskin azaltılmasına veya yönetilmesine yardımcı olabilir. Korunma, potansiyel risklerle başa çıkma ve olası zararları en aza indirmeye amacını taşır.

SOSYAL MEDYA ve ÇOCUK İLİŞKİSİ

Olumlu Yönler:

- İletişim ve Bağlantı
- Bilgi ve Eğitim
- Yaratıcılık ve İfade
- Toplumsal Farkındalık

Olumsuz Yönler:

- Gizlilik ve Güvenlik Riskleri
- Zaman Yönetimi Sorunları
- Dijital Zorbalık
- Sosyal Baskı ve Kendi Değerlendirme

EBEVEYNLER TARAFINDAN ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Ebeveynler, çocukları dijital dünyanın olumsuz yönlerinden korumada önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda çocukların haklarını sınırlamayacak ve haklarını ihlal etmeyecek şekilde aşağıdaki önlemlerin alınması önemlidir.

İletişim ve Açıklık: Ebeveynler, çocuklarıyla açık bir iletişim kurmalı ve çocuklarına sosyal medya kullanımıyla ilgili beklentilerini açıklamalıdır. Çocukların karşılaştıkları sorunları rahatça paylaşabilecekleri bir iletişim ortamı oluşturulmalıdır.

Eğitim ve Bilinçlendirme: Ebeveynler, çocuklarına sosyal medyanın potansiyel riskleri konusunda eğitim vermelidir.

Gizlilik Ayarlarını Kontrol Etme: Ebeveynler, çocuklarının sosyal medya hesaplarının gizlilik ayarlarını düzenlemelerine yardımcı olmalıdır.

Güvenli İnternet Kullanımı İçin Kurallar Koyma: Ebeveynler, çocuklarına güvenli internet kullanımı konusunda kurallar koymalıdır.

Ebeveyn Denetim Araçları Kullanma: Ebeveynler, çocuklarının internet kullanımını kontrol etmek ve sınırlamak için ebeveyn denetim araçları kullanabilirler.

Çocukların Arkadaş Çevresini Tanıma: Ebeveynler, çocuklarının sosyal medya hesaplarında bulunan arkadaşlarını ve takipçilerini tanımak için çaba göstermelidir.

Düzenli Kontroller ve Takip: Ebeveynler, çocuklarının sosyal medya hesaplarını düzenli olarak kontrol etmeli ve çevrimiçi etkileşimlerini takip etmelidir.

Model Olma: Ebeveynler, çocuklarına iyi bir dijital davranış sergileyerek model olmalıdır.

Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Çocuklara medya okuryazarlığı eğitimi verilerek, reklamları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri sağlanmalıdır.

Sınırlı Ekran Süresi: Ebeveynler, çocukların günlük ekran sürelerini sınırlamak için belirli kurallar belirlemelidir.

Çocuklara Güvenli İnternet Kullanımı Konusunda Eğitim: Çocuklar, çevrimiçi etkileşimler, gizlilik ve güvenlik konularında eğitilmelidir.

Çocuk Güvenliği İçin Filtreler ve Kontroller: Ebeveynler, çocukların çevrimiçi içeriklere erişimini kontrol etmek için filtreler ve kon-

trol araçları kullanabilirler. Bu, zararlı içeriklere maruz kalmayı azaltabilir.

Dijital Zorbaliğa Karşı Hazırlıklı Olma: Çocuklar, dijital zorbalık durumunda nasıl tepki verecekleri konusunda bilinçlendirilmelidir. Ebeveynler, çocuklarına diğerlerine karşı anlayışlı ve saygılı olma değerlerini öğretmelidir.

ÇOCUKLARIN KARŞILAŞABİLECEĞİ RİSKLER VE BU RİSKLERDEN KORUNMA YÖNTEMLERİ

Sosyal medyada güvenli bir deneyim için kişisel bilincinizi artırmanız, güvenlik önlemleri almanız ve çevrimiçi etkinliklerinizi dikkatli bir şekilde yönetmeniz önemlidir.

Gizlilik İhlalleri: Kişisel bilgilerinizi paylaşmak, siber saldırılara veya kötü niyetli kişilere hedef olmanıza neden olabilir. Sosyal medya profillerinizdeki bilgileri sınırlayın, güçlü şifreler kullanın ve gizlilik ayarlarını düzenli olarak kontrol edin.

Kimlik Hırsızlığı: Sahte hesaplar veya kötü niyetli kişiler, kimlik bilgilerinizi kullanarak size zarar verebilir. Güçlü şifreler kullanın, iki faktörlü kimlik doğrulamayı etkinleştirin ve bilinçli bir şekilde kişisel bilgilerinizi paylaşın.

Siber Zorbalık: Sosyal medya üzerinden yapılan taciz, küfür, tehdit ve zorbalık. Kötü niyetli kişileri engelleyin, şüpheli içerikleri raporlayın ve çevrimiçi güvenlik konusunda bilinçli olun.

Sahte Haber ve Bilgi: Yanıltıcı veya sahte bilgiler, manipülasyon veya propagandaya neden olabilir. Haber kaynaklarını kontrol edin, doğrulama yapmadan bilgiyi paylaşmaktan kaçının ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeye özen gösterin.

Bağımlılık: Aşırı sosyal medya kullanımı, bağımlılık ve sosyal izolasyona neden olabilir. Belirli bir zaman diliminde sosyal medya kullanımını sınırlayın, düzenli aralıklarla uzaklaşma günleri belirleyin ve çevrimdışı aktivitelere zaman ayırın.

Çocuk Güvenliği: Dijital dünyada çocuklar için çevrimiçi farklı tehlikeler, kötü niyetli içerikler bulunabilir. Bunlara maruz bırakıldığınızı düşündüğünüz zaman yetişkinlere durumu bildirin. Çevrimiçi güvenlik konusunda bilinçli olun.

Veri Sızıntısı: Sosyal medya platformlarındaki güvenlik açıkları sonucu kişisel bilgileriniz farklı kişilere sızabilir. Güçlü şifreler kullanın, güvenilir platformları tercih edin ve düzenli olarak hesap güvenliğinizi kontrol edin.

Fikri Mülkiyet İhlali: İçeriklerinizin izinsiz kullanımı veya çalınması mümkündür. Yaratıcı çalışmalarınızı korumak için gizlilik ayarlarını düzenleyin, suç durumunda hukuki adımları atmak için bilgi sahibi olun.

EK 4: Hikaye Örneği

A ve Hikayesi

15 yaşında bir çocuk olan A birçok sosyal medya uygulamasını aktif olarak kullanmaktadır. Sosyal medyada popülerliğini arttırmak için düzenli olarak medya veya yazı paylaşımı yapmakta ayrıca tanıdığı veya ortak tanıdığı olan insanları takip etmekte, tanımadığı insanlardan gelen takip isteklerini de kabul etmektedir. Özellikle telefon kullanımı her geçen gün artış gösterdiği için gerçek hayatta ailesiyle ve çevresindekileriyle iletişimi azalmakta, derslerine olan odağı da düşüş göstermektedir.

Durumun farkında olan ailesi ne yapmalıdır?

Durumun farkında olan aile bu süreci ergenlikten kaynaklı geçici bir süreç olarak kabul ederek fazla müdahale etmemektedir. Bilgisayar üzerinden oyun oynamayı da seven A arkadaşlarının önerisi üzerine Twitch platformuna üye olup yayın açarak popülerliğini arttırmayı hedeflemektedir. Oyun yayınlarına da başlayan A çok fazla ilgi görmeye başlamıştır, zamanla yayınlar esnasında hakaret içerikli yorumlar ile karşılaşmıştır.

Hakaretleri gören A ne yapmıştır?

A popülerliğini kaybetmek istemediğinden yayın ve sosyal medya kullanımına devam etmektedir. Twitter üzerinden bir sosyal medya fenomeni ile tartışan A, içinde çevresindekilerinin de bulunduğu takipçileri tarafından linç girişimine maruz kalmıştır. İnternette uğradığı saldırıdan okuldaki arkadaşları da haberdar olmuştur.

A kişinin arkadaşlarının tavrı nasıl olmuştur?

Okuldaki arkadaşları A'yı dışlamaktadır. A'nın ders notlarının git-tikçe kötüleşmesi sebebiyle öğretmeni önce kendisine uyarılarda bulunup sonrasında aile ile görüşmüştür ancak A'nın durumunda bir gelişme olmamıştır. Sosyal çevresi içerisinde kendini çok yalnız hisseden A, sosyal medyada anonim bir hesap açarak tanımadığı bir kişi ile konuşmaya başlamıştır. Vaktinin çoğunu tanımadığı bu kişiyle konuşarak geçirmesi, onun daha fazla tek başına vakit geçirmesine sebep olmuştur. Bir gün A ve anonim hesabın mesajlaşmaları esnasında, A'nın annesinin telefonu elinden alması ve mesajları

DİJİTAL DÜNYA VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ PROJESİ SONUÇ RAPORU

görüp okuması üzerine evde ciddi kavgalar çıkmış ve A'nın telefonuna el konulmuş, internet erişimine de engel olunmuştur.

A'nın ailesinin tavrı nasıl olmalı?

Yaşananlar üzerine A uzun bir süre kendisini iyice kapatmış ve stres bozukluğu yaşamaya başlamıştır.

A ne yapmalı? / A için biz ne yapabiliriz?